

DE VRIJWILLIGE BALLINGEN VAN SINT-HELENA

NAPOLEON WAS HIER

Op yoghurt kun je maanden wachten, het dichtste buurland ligt op 1.300 kilometer en een luchthaven hebben ze niet. Voor de rest van de wereld is Sint-Helena de plek waar Napoleon Bonaparte doodviel. Voor 4.000 vrijwillige ballingen is het thuis. 'Ofwel hou je ervan, ofwel verafschuw je het.'

Sylvie De Weze

Jamestown, de 700 zielen tellende hoofdstad.

DE VRIJWILLIGE BALLINGEN VAN SINT-HELENA

Geen mobiel netwerk, geen geldautomaten, een deftig werkende telefoonlijn vind je er niet. Voor de 4.000 inwoners van Sint-Helena is het dagelijkse kost. De kruimel vasteland, op vijf dagen varen van Kaapstad, staat synoniem voor de ballingschap van Napoleon. De voormalige Franse keizer schreef er – letterlijk en figuurlijk – zijn laatste hoofdstuk en gebruikte het eiland voor zijn eigen promotie. 'Hij wist de kracht van pr en publiciteit goed in te schatten, nog voor die echt bestonden', zegt Michel Martineau, de Franse ereconsul die de drie Napoleontische sites op Sint-Helena beheert.

PEEPHOLES

Toch heeft Napoleon op marketingvlak geen bezit genomen van het eiland, al zou dat met de opening van het vliegveld begin volgend jaar – de belangrijkste gebeurtenis sinds de komst van *le petit caporal* op 5 oktober 1815 – weleens kunnen veranderen. De luchthaven maakt een einde aan vijf eeuwen isolement en zal ongetwijfeld een aanzienlijke impact hebben op de samenleving. Want wie wil er nu geen kijkje nemen op een van de eenzaamste plekken ter wereld,

waar de beroemdste Franse keizer gevangen heeft gezeten?

De drie Napoleontische sites – drie kleine stukjes Frankrijk op een op-en-top Brits eiland, worden straks drukbezochte trekpleisters. Vlak bij de *heart-shaped waterfall* ligt het Briars Pavilion, Napoleons initiële onderkomen bij de familie Balcombe. Bij hen spendeerde hij naar eigen zeggen zijn 'gelukkigste tijd' op Sint-Helena. Hij kon het prima vinden met Betsy, de Franssprekende dochter des huizes, maar het geluk was van korte duur. Al na twee maanden verkaste Bonaparte naar Old Longwood House, een benepen, koud en vochtig complex dat vergeven was van de ratten.

Vandaag is wat rest van dat huis zorgzaam ingericht als *lieu de mémoire*. Zelfs de *peepholes* in de groene luiken, waarvan gezegd wordt dat Napoleon ze zelf heeft uitgerofd, zijn bewaard. Op die manier kon hij de bewakers in het oog houden (in plaats van andersom).

'Soms noemen bezoekers het schandalig dat de tuinen er *pico bello* bij liggen, de luiken allemaal recht zijn en de schimmel- en vochtgeur verdwenen zijn', zegt Martineau.

'Mensen hebben het idee dat de tijd hier is blijven stilstaan. Een romantische gedachte. Als ze komen, zijn ze gechoqueerd. Het huis is "nieuw". Ik begrijp hun reactie. Maar we proberen de plek te reconstrueren, want dit is een monument.'

Even zorgvuldig onderhouden als Longwood is het (weliswaar lege) graf van Napoleon in Sane Valley. Eens per jaar – op 5 mei, Bonapartes sterfdag – wordt de stilte er doorbroken voor een semireligieuze herdenkingsplechtigheid, het 'Moment de Mémoire'.

COMFORTABEL ONWETEND

Toch hechten slechts weinig eilandbewoners belang aan de Franse keizer. Amper één straat in de hoofdstad Jamestown draagt Napoleons naam. Naar souvenirs die zijn beeltenis dragen, is het speuren met een vergrootglas. De eilanders willen niet dat de identiteit van hun thuis samenvalt met de vijfenhalf jaar dat de iconische Corsicaan er verbleef. Maar dat zou straks weleens kunnen veranderen. Martineau: 'De overheid van Sint-Helena heeft ingezien dat de economie in de toekomst zal draaien op toerisme. Ondanks het initiële gebrek aan belangstelling beseft ze plots dat het goed is dat het Napoleontische erfgoed bewaard is.'

Die overheid, dat is de Britse. Samen met Ascension en Tristan da Cunha, de twee dichtstbijzijnde stukjes land, op respectievelijk 1.300 en 2.430 kilometer, vormt Sint-Helena een bestuurlijk geheel als British Overseas Territory. Die eerste twee vulkanische eilanden mogen dan in vele opzichten extremer gelegen zijn – Tristan, een gemeenschap van 300 inwoners verdeeld over 7 families, riep zichzelf uit tot '*remotest island in the world*' – isolement is ook op Sint-Helena nog steeds de regel. Bij de eerste aanblik brandt James Bay zich op je netvlies: een muur van basalt rijst op uit het eindeloze blauw. Jamestown openbaart zich pas gaandeweg in een nauwe spleet in die ondoordringbare vesting. Geen toeval dus dat de Britten net deze plek uitkozen om Napoleon gevangen te zetten: Sint-Helena is een natuurlijke gevangenis, zij het een erg dure om te onderhouden.

'Als de financiering vanuit Groot-Brittannië zou wegvallen, dan zijn we het armste land ter wereld,' zegt Merrill Joshua, de manager Tourism St. Helena, 'en slechter af dan eender welk ontwikkelingsland. Akkoord, niemand

verhongert op straat. Je ziet evenmin schrijnende armoede. Maar dat is een illusie. Als de Britse hulp zou wegvallen, bedraagt het netto-inkomen per gezin minder dan 2 dollar per dag! We zijn comfortabel onwetend over die feiten. Dat moet veranderen.'

SHOP TILL YOU DROP

Sint-Helena importeert nagenoeg alles. Passagiers en cargo komen met de Royal Mail Ship St Helena, de laatste postboot ter wereld en de enige, speciaal voor het eiland ontworpen levenslijn. Er is slechts één 'haven', uitsluitend geschikt voor visserssloepen met een beperkte diepgang. Ook bijna al het voedsel wordt ingevoerd. Landbouw is op het eiland zeer moeilijk, vanwege het grillige, steile vulkanische landschap en de geologie. Op beperkte schaal worden wel wat ruimen verbouwd in serres, maar het aanbod is ruim onvoldoende om de lokale markt te bedienen.

Dat verse groenten in trek zijn, blijkt uit de wekelijkse *vegetable rush*. Elke donderdagochtend staan aan de twee 'supermarkten' – naar Belgische maatstaven veeleer buurtwinkels – lange wachtrijen. Eenmaal de deuren openzwaaien, barst de sprint naar de pas gevulde rekken met groenten los. 'Het heeft dan veel weg van scènes in de vroegere Sovjet-Unie: vechten voor je kool! Er zijn heel vaardige oude dames, met scherpe ellebogen... Ikzelf maak geen enkele kans', lacht Bill Bolton, een ingeweken Brit uit Sheffield en een van de drie koffieboeren op het eiland. 'Tegen dat ik de groeten bereikt heb, is alles op. Sommige producten vind je hier gewoonweg niet. Eieren, bijvoorbeeld, of yoghurt: soms maanden niet te verkrijgen. Maar weet je, ik vind dat een kleine prijs die je moet betalen. Dit is *island life*. Je past je eraan.'

Joshua Martin, die tomaten en komkommers verbouwt, wijst op het gebrek aan coördinatie. 'Het probleem is dat iedereen hetzelfde verbouwt', zegt hij. 'Ook de lokale aanvoer is onregelmatig: een beetje van alles of helemaal niets.' Robert Midwinter, directeur van Entreprise St Helena, een overheidsorganisatie die de privésector moet uitbouwen en promoten, erkent het probleem. 'Een van de zaken die mij opvielen toen ik enkele jaren geleden naar Sint-Helena kwam, was dat je de ene week stapels sla kon kopen. De volgende week waren er massa's komkommers, maar geen sla. De week erna

Sint-Helena's Active Participation in Entreprise stelt mensen met een beperking tewerk. Ze maken onder meer toeristische souvenirs op basis van vlas.

Rodney Young is kapitein op het Royal Mail Ship St Helena, de laatste postboot ter wereld die het eiland om de drie weken bevoorraadt.

Op 5 mei, Napoleons sterfdag, wordt elk jaar een herdenkingsplechtigheid gehouden bij zijn graf, het Moment de Mémoire.

'Mensen hebben het idee dat de tijd hier is blijven stilstaan. Als ze toekomen, zijn ze gechoqueerd'

'Niemand verhongert, maar als de Britse steun wegvalt, bedraagt het netto-inkomen per gezin minder dan 2 dollar per dag'

hetzelfde met tomaten. Maar je kon dus nooit een salade maken! Als je nu de sandwichbar in de stad binnenstapt, kun je wel een slaatje eten. Sommige zaken hebben we ondersteund, maar het is nu aan de privésector om de handen uit de mouwen te steken.'

Winkelen op Sint-Helena is een tijdrovende bezigheid, keuze pure luxe. Niet alle winkels bieden alles aan, vis en brood komen op verschillende tijdstippen in de rekken, timing is dus alles. Bovendien moet je ermee rekening houden dat het eiland slechts om de drie weken wordt bevoorraadt. Dé uitdaging is het weinige verse voedsel te bemachtigen.

VIJF WERKLOZEN

Nagenoeg alle Saints, zoals de inwoners van Sint-Helena worden genoemd, zijn tewerkgesteld door de overheid. Als ze al op het eiland zelf werken. Er bestaat immers al jaren een sterke – zij het tijdelijke – emigratie naar Ascension en de Falklands.

'Werkloosheid is hier onbestaande', zegt

Lorimar Bennett, 'the weather man', laat dagelijks om klokslag 11.15 uur zijn met waterstof gevulde ballon op. De meetgegevens gaan naar het MET Office in het Groot-Brittannië.

Bill Bolton. 'Er zijn maar vijf mensen werkloos, op een bevolking van 4.000! Maar dat zijn de kerels die te veel tijd in de pub doorbrengen, en dus eerder *unemployable* zijn. (lacht) Als je geen job hebt, dan maakt de overheid dat je er één krijgt: wegenonderhoud, onkruid wieden, dat soort dingen. De overheid is trouwens altijd erg goedaardig geweest, op het paternalistische af. De lonen waren nooit echt hoog, maar de medische voorzieningen waren gratis. Bovendien werd een heleboel producten vroeger gesubsidieerd. Huizen werden niet belast. De inflatie was laag en stabiel. Sommige mensen hadden het weliswaar moeilijk, maar echte, zware armoede kennen we hier niet.'

Toekomstperspectief biedt het eiland niet, dus trekken velen weg. Bolton: '20 jaar werken op Ascension, is hier heel gewoon. Meer en meer gezinnen emigreren. De kinderen kunnen hier niet voortstuderen, eens ze klaar zijn met het secundair. Maar wat kun je verwachten op een verafgelegen eiland als dit? Sommigen zijn vertrokken en hebben een goeie job. Die komen pas terug als de lening voor hun huis afbetaald is en ze met pensioen gaan!'

De uitzondering op de regel is Trevor Thomas. De schipper volgde koppig zijn eigen weg. Bijna twee decennia ijverde hij bij de overheid voor de aankoop van een

offshore vissersboot. Die kreeg hij uiteindelijk in mei 2014. 'Vissen is meer dan een lijntje in het water gooien', zegt hij vurig. 'Het komt erop neer om voortdurend alles in vraag te stellen. Je analyseert wat je probeert te doen. Welke andere bronnen hebben we uiteindelijk, behalve de visvoorraden? Dit eiland zal nooit zelfvoorzienend worden, zolang we ons wentelen in de gemakzuchtige mentaliteit van de *handout culture*!'

Een jongere generatie blijft doelbewust op Sint-Helena, om de grote emigratiegolf te keren. Bananen- en uienteler Aaron Legg en zijn partner Julie George, bijvoorbeeld, zetten met 'Aaron's 4x4 Adventure Tours' in op het toeristische potentieel. Anya Williams, medeorganisatrice van de Miss St Helena-verkiezing, kon dan weer in het Verenigd Koninkrijk studeren, op voorwaarde dat ze na afloop terugkeerde. Met dat soort stimuli wil de overheid de braindrain tegengaan. Williams is nu aan de slag als Human Resources Development Officer.

ZOUTE SMEERPASTA

Maar niet iedereen is even ondernemend en voortvarend. 'De mensen hier nemen geen risico, ze laten liever maar wat betijen', zegt Merrill Joshua van Tourism St. Helena. 'Ze hebben ook schrik voor het maatschappelijke stigma. Want als hun onderneming faalt,

Seksueel misbruik?
'Het is altijd zo geweest' en
'niemand heeft er echt last van'

'De buitenwereld gaat te snel voor mij. Als ik naar de televisie kijk, word ik overweldigd. *Out there* zou ik op straat neervallen'

Aaron en Julie hebben er bewust voor gekozen een carrière uit te bouwen op Sint-Helena. Ze telen bananen en gidsen toeristen.

dragen ze dat hun hele leven mee. Op dat vlak zijn de mensen hier genadeloos. En wie goed in iets is, krijgt amper waardering. De tendens bestaat om het succes niet te willen zien of te minimaliseren.'

Valt er dan niet positiefs te melden over het (samen)leven op Sint-Helena? Als ik een heleboel mensen vraag wat het eiland aantrekkelijk maakt, raken ze niet verder dan de voorspelbare clichés: de veiligheid, de rust, de eenvoud, het relaxte en onthaaste karakter, het sterke gemeenschapsgevoel – 'een grote familie', de vrijheid en de beperkte autoriteit. 'Ik denk dat de buitenwereld gewoon te snel voor mij gaat', zegt Heather Isaac (32). Hij werkt in het ziekenhuis en heeft het eiland nog nooit verlaten. 'Als ik naar de televisie of films kijk, word ik overweldigd. *Out there* zou ik op straat gewoon neervallen. (lacht) Soms vind ik de Main Street in Jamestown al druk.'

Ook het tegendeel is waar: iedereen kent iedereen op Sint-Helena, en dat kan weleens verstikkend werken. Psychiatrisch verpleger Ian Rummery, een met een Saint getrouwde Australische inwijkeling, heeft er zijn eigen kijk op: 'Enkele mensen heb ik het advies gegeven het eiland te verlaten. Sommigen werden depressief, nadat hun relatie was geëindigd. Elders in de wereld, verhuis je naar een andere stad en kom je wel iemand

tegen. Voor hen zat er geen heil in pillen slikken, of therapeutische sessies, of wat dan ook. Gewoon weggaan. Enkele onder hen zijn door weg te gaan helemaal opengebloeid. Dit is geen paradijs, hé, al wil de buitenwereld het zo wel zien. Het is echt niet zo dat iedereen elkaar steunt.'

Moet je dan uit een bepaald soort hout gesneden zijn om op een eiland te kunnen wonen? Wat heb je nodig om op Sint-Helena te overleven? 'Dat is echt de vraag van 1 miljoen, niet?', zegt Dennis Francis, een filosofisch ingestelde dertiger die op Ascension werkt als *communications engineer*, maar op Sint-Helena een huis bouwt. 'Ken je Marmite? Die dikke, zoutige smeerpasta? Ofwel hou je ervan, ofwel verafschuw je het. Dat geldt ook voor het leven hier. Stel dat je in Londen woont, waar duizenden mensen je in een vierkante mijl omringen. Maar tegelijk ben je helemaal alleen. Je hebt geen enkele tastbare band of relatie met hen. Dat is hier anders, voor iedereen. Ik ken iedereen op het eiland, of toch bijna iedereen. En er is wel degelijk een gemeenschapsgevoel. Ik vermoed dat dat hetgene is waartoe ik me aangetrokken voel.'

TROUBLES IN PARADISE

Jason Curtis, een Brit die voor de National Trust werkt, ervaart de eilandcultuur

als erg op zichzelf gericht en dat heeft helaas soms ook incestueuze gevolgen. Een delicaat thema waarover de Saints het alleen kort én off the record willen hebben. In een samenleving waarin iedereen elkaar kent en vaak ook familiale banden heeft, ligt een uitgesproken eigen mening moeilijk. 'Je hebt hier uitwassen van allerlei vormen van seksueel misbruik', zegt Curtis. 'Volgens mij is veel te wijten aan het matige tot slechte onderwijs. Wat je nodig hebt in een gezonde maatschappij, zijn vrijdenkers, jongeren die *out of the box* kunnen en durven te denken. Maar het onderwijs levert alleen conformisten af. Het lijkt wel alsof de jongeren willen uitblinken in om ter meest nietsdoen. Ze hebben potentieel, nu nog ambitie.'

De zedenfeiten die Curtis aanhaalt, waren de afgelopen maanden een hot topic in de Britse pers. Het doet denken aan het schandaal op Pitcairn, een andere Britse morzel in de Stille Oceaan waar tussen 2004 en 2007 verschillende mannen terechtstonden voor het misbruik van minderjarigen. Katherine Turner, die zich op Sint-Helena bekommert om de mensenrechten, windt er geen doekjes om.

'Het gaat over een erg beperkt aantal mensen, maar in deze kleine gemeenschap is de overgrote meerderheid er wel van op de hoogte', zegt ze. 'Sommigen zeggen "dat het altijd zo geweest is" en "dat niemand er echt last van heeft"'. Dat zijn altijd mannen. Bovendien stellen ze dat de wetgeving van *the white man* is, iets dat het eiland niet nodig heeft. De jongste drie jaar is de politie meer gefocust op dit soort misdrijven en ook de straffen zijn aangepast. Vroeger kwamen daders van zedenfeiten ervan af met een boete van 30 pond.'

Sint-Helena werd al omschreven als een paradijs op aarde, anderen zien het eerder als een hel. Dat laatste werd duchtig gepropageerd door Napoleon en zijn aanhangers. Maar uiteindelijk verschildt het 's werelds best en minst gekende eiland in alles en niets van de 'buitenwereld'. Niets (on)menselijks is Sint-Helena vreemd.

Ter nagedachtenis aan Joyce Bennett (†2014) en Trevor Thomas (1953-2014).

Dit artikel kwam tot stand met steun van het Fonds Pascal Decroos.